

Eli Støa

Boliger og kultur

– Norske boligfelt på åtti-tallet sett i lys av beboernes boligidealer

Doktor ingeniøravhandling 1996:4

Institutt for byggekunst, Trondheim

Recensert av Birgit Krantz

Katalogvillor i mexitegel med valv och valmade tak, spröjsar och blyinfattningar är något av det värsta arkitekter vet. Föraktet för den sortens folkliga uttryck är så gott som totalt inom arkitektkåren. Om det nu är en folklig kulturyttring, om det verkligen är genuina värderingar hos de människor som låtit bygga dem – det är ju frågan. Egentligen är det en fråga vi vet ganska litet om – ingen har i det längsta, åtminstone i ett nordiskt sammanhang, dokumenterat ett intresse för kataloghuset som folkligt fenomen. Vi har saknat forskning om värderingarna bakom dess speciella uttryck och form liksom om arkitektprofessionens förhållningssätt till dessa hus. Som filosofiskt-estetiska problem har smakfrågor inom arkitekturen diskuterats (se t. ex. Eriksson 1989) och ett empirisk angreppssätt prövades i den lilla studien *Berglårkan – ett småhusområde i Göteborg* (Olsson, Raffone & Östnäs 1986), där de boende fick ta ställning till arkitekternas kvalitets- och utformningsval i projekteringen. Men i övrigt är frågan anmärkningsvärt obehandlad.

I en under våren 1996 framlagd doktorsavhandling *Boliger og kultur. Norske boligfelt på åtti-tallet sett i lys av beboernes boligidealer* har arkitekten Eli Støa emellertid tagit upp ämnet. Ideal och värderingar bakom de förkättrade kataloghusen har granskats och jämförts med gängse arkitektuppfattning om vad som är god arkitektur. Avhandlingen ger projekterande arkitekter möjlighet att reflektera över sina egna värderingar i förhållande till så kallade vanliga människors smak och att bättre förstå varför de för dem själva så förhatliga kataloghusen är så populära.

Avhandlingens empiriska del bygger på intervjuer med man och hustru i familjer som under 1980-talet flyttat in i villor i nya bostadsområden i Trondheims utkanter. Utsagorna ligger till grund för analys och diskussion där en rad olika teorier om relationen människor/byggt miljö prövas.

Inspirerad av Rapoport's klassiska bok *House, Form and Culture* (1969) formulerar Støa sin överordnade tes –

”mennesker, bevisst eller ubevisst, strever for å oppnå en balanse mellom idéer og bygget form”. Hon pekar med exempel från den traditionella arkitekturen i Bhutan på bostädernas kulturberoende och menar att detta också gäller vår egen tid i vår del av världen och alltså också för de familjer som planerade och lät bygga sina villor på det trondheimska 'boligfeltet'. Det är möjligen fler modifierande faktorer med i spelet när våra bostäder kommer till och kulturberoendet blir därmed inte lika tydligt i ett modernt samhälle med många olika samtidigt verkande ideologier och normer. Eli Støa menar emellertid att det inte går att förstå tillkomsten av den bostadsbebyggelse som de s. k. boligfeltene utgör utan att relatera de val som människor gjort till kulturellt betingade idéer och föreställningar.

Støas intresse är också riktat mot klyftan mellan arkitekters värderingar och de val de boende i villaområdena gjort. Vilka bostadsideal och uppfattningar om form har folk i allmänhet?

Varför väljer de ”å bo i boligområder som etter mange arkitekters meninger er preget av alt for store hus på for små tomter, visuelt kaos, uklare grenser mellom private og offentlige arealer?” Hennes tes är att om arkitekter och planerare får ökad förståelse för motiv och önskemål hos människor är de bättre rustade för att kunna skapa den balans mellan idéer och byggd form som hon menar är något människor eftersträvar.

Definitionerna på kultur är många i litteraturen och varierar ofta inom samma disciplin. Støas kulturbegrepp knyter an till en vanlig definition inom socialantropologin, att kultur är ett system av gemensamma uppfattningar, föreställningar och beteenden som människor i ett visst samhälle tillägnat sig. Bourdieus (1977) begrepp *habitus*, dvs. forfarande strukturer baserade på en grupp eller en klass kollektiva praxis, kan användas för att beskriva dynamiken i sambandet mellan social praktik och kulturella handlingsmönster eller ideal. Som Støa formulerar det – ”en dynamisk kulturförståelse forutsetter at boligerna (som en del av samfunnets materielle praksis) former kulturen (handlingskjemaene) i like stor grad som omvendt”.

Støa har också inspirerats av arkitekturforskaren Roderick J. Lawrence (1987) som betonar kontextens betydelse. Han menar att tolkningen av miljöer där sociala processer fokuseras måste ta hänsyn till geografiska, kulturella och historiska sammanhang. Støa söker kunskap om processerna bakom de bostadstyper hon studerar och den boendeform som ’boligfeltet’ representerar. Hon ser processerna från olika perspektiv; individernas,

familjernas och samhällets. Ett av de inledande kapitlen behandlar således norsk bostadspolitik under efterkrigstiden och de produktionsmässiga förändringar som skett särskilt under åttiotalet. I ett följande kapitel redovisas egnahemsideal och småhusens utveckling under samma period, liksom hur själva planeringen och utbyggnaden av de enfamiljshusområden som ingår i undersökningen gått till. En kommentar här är att det är en välgjord och informativ översikt Støa har gjort, men att den står väl mycket för sig själv. Hon sammanför inte den samhälleliga utvecklingen med de boendes egna ideal och föreställningar när hon analyserar sitt material.

Undersökningens empiri består av dels kvalitativa intervjuer med 14 par i lika många hus byggda 1984–1988, dels av Støas registrering av husens yttre utformning och de enskilda tomternas planering. Urvalet av fall har styrts av husegenskaper utifrån ett antal kriterier; ålder, läge i området, storlek, tillkomstprocess (typhus, kataloghus eller platsritat) och formspråkets karaktär har varit variablerna vi valet av objekt.

Eftersom Støa inledningsvis hänvisar till Bourdieus *habitus*-begrepp saknar man uppgifter som kunnat klassa familjerna efter socialgrupp eller någon slags livstilsvariabel som underlag för en mera ingående diskussion om värderingsbakgrunderna. Hon har emellertid noterat intervjupersonernas nuvarande jobb, liksom vissa uppgifter om deras barndomshem och föregående bostad. Flertalet av de intervjuade männen har en ledande ställning inom tekniska områden och flera har högre teknisk utbildning. Endast ett par av männen kan sägas tillhöra

arbetarklassen. Kvinnorna däremot arbetar inom traditionella kvinnoyrken på kontor, i butiker eller inom vård och omsorg. Endast en person har akademisk utbildning inom humaniora/samhällsvetenskap och ingen i materialet är fri yrkesutövare med konstnärlig verksamhet (t. ex. arkitekt, som Støa själv påpekar!) Tio av familjerna bodde tidigare i radhus, bara en familj kom från lägenhet i flerbostadshus – en bild av en ganska typisk boendekarriär också i svenska enfamiljshusområden. Hur pass representativa hushållen är för denna typ av bostadsområden får vi tyvärr ingen riktig möjlighet att bedöma, men det finns heller inget som talar för att de inte skulle vara det.

I samtalen med paren framträdde idealen genom vad personerna själva tog upp och vilka frågor de fann särskilt betydelsefulla. De frågeområden som intervjun innehöll hade emellertid klara begränsningar genom att Støa valde att betona sina egna intressen som arkitekt, en metod som i en undersökning av det här slaget kan tyckas diskutabel. Hon motiverar den med att en begränsning var nödvändig och att det just var frågorna om utformningen av fasader, husens volym och utemiljön som kunde belysa klyftan mellan olika ideal. Tolkningen av materialet har lett fram till fyra teman som kan sägas sammanfatta de boendes ideal: *drömmen om ett eget hus, goda omgivningar, riktig form och deltagande*. Jag vill bara kommentera en av alla de slutsatser som redovisas, nämligen den som gäller de boendes förhållande till formen, som jag själv tycker varit särskilt intressant.

Støa vill inte uttala sig om vad husens invånare anser vara god eller riktig form. Hon diskuterar istället formens betydelse för dessa människor. Det är två synsätt hon tycker sig ha funnit.

Det första är att bostadens – husets – form betraktas som något privat, något som därmed inte behöver diskuteras. Men de boende i 'boligfeltet' tyckte om utseendet på sitt hus, de var till och med stolta över det. De ville inte acceptera en allmän uppfattning om vad som var en riktig form, det var något de själva bäst kunde avgöra. Det innebar också att de helst inte ville uttala sig om utseendet på grannens hus; de hade inte med detta att göra. Att kritisera grannens hus skulle vara att överskrida gränsen till det privata. Støa menar att när formen blir en privatsak, blir smakens funktion lika mycket att markera gränser som att markera social tillhörighet. Smaken är inget man har gemensamt med andra. Estetiska värderingar blir istället något som man kan positionera sig själv med i förhållande till gruppen. Betoningen på smakens privata sidor kan, enligt Støa, också ses som en protest mot en auktoritär värdeskala för god och dålig form som till exempel arkitekter brukar stå för.

Den andra slutsatsen om formens betydelse gällde de boendes inställning till formen som en ytföreteelse, att formen var något som var tillagt i efterhand när andra krav var tillgodosedda. En sådan syn strider mot den klassiska arkitektuppfattningen att begreppen form och funktion hör ihop och inte kan isoleras från varandra. Støas tolkning att formen är något som klistras på i efterhand är emellertid inte helt självklar – och det säger hon också själv. En

alternativ tolkning av utsagorna om formen kan vara att de boende inte var vana att uttala sig i estetiska frågor och att det snarare var en osäkerhet som låg bakom att man inte ville kritisera andras smak, eller att man inte fick vara för engagerad i formala saker – det sistnämnda kunde uppfattas som snobbigt, ytligt, till och med lite asocialt.

Støa undviker att föra in statusbegreppet i samband med frågorna om drömmen om det egna huset och den riktiga formen. Samtidigt stödjer hon sig på Bourdieus teorier om sociala gruppers markering av smak och sin kulturella bakgrund. Att det egna huset med dess individuella drag kan symbolisera en god ekonomisk ställning och markera att dess ägare har en viss position i samhället har andra författare påpekat (t. ex. Nordström 1980). Här hade det, enligt min mening, varit motiverat att åtminstone diskutera hur status och symbolvärde kunnat medverka i idealbildningen kring 'boligfeltets' typiska villor.

Vid sidan om föreställningen om bostadens form som en privat angelägenhet, framträdde ett annat närbesläktat tema som viktigt för intervjupersonerna. Deras egna beskrivningar av bostaden och dess närmaste omgivning pekade på att frågan om *öppenhet kontra avskildhet* var betydelsefull.

Här måste vad som kan kallas 'terrassfenomenet' i den norska villabebyggelsen (säkert är det inte bara i trondheimstrakten det förekommer) presenteras. Flertalet av husen i undersökningen har en eller två, ibland tre, stora altaner eller balkonger i nivå med golvet i husets bottenvåning. Dessa 'terasser' – beteckningen på norska – har ibland direkt kontakt

med trädgården, ibland inte. Støa resonerar kring dessa utvidgningar av den inre bostaden, hur de orienteras för att ge mest möjliga sol och utsikt och hur de fungerar som ett, som hon uttrycker det, halvprivat rum. Det är framför allt på dessa 'terasser' man kan bjuda in de grannar på kaffe som man annars håller viss distans till. Man skulle kunna säga att dessa uterum hyser en del av de s. k. *weak ties*-relationerna i grannskapet (se t. ex. Henning & Lieberg 1996).

Støa inleder temat om privat-offentligt med en översikt av litteraturen på området; olika teorier med sina begrepp presenteras: revir (Moore 1979), social otillgänglighet (Haugen 1978), 'privacy regulation' (Altman 1977), 'front region/backstage' (Goffman 1959/1975), huset som 'a mirror of self' (Cooper Marcus 1995). Särskild vikt lägger Støa vid Habermas och Sennett och deras offentlighetsteorier.

En överraskande slutsats leder diskussionen kring Goffmans begrepp 'front region/backstage' (eller *framsida/baksida*) till. Støa konstaterar att begreppsparat inte har relevans för hennes undersökta hus. De pressade tomterna och önskan om att i första hand orientera uteplatserna efter mesta möjliga ljus och utblickar har resulterat i att baksidesaktiviteter som måltider, familjeumgänge, eller 'ligga och sola', utspelas inför offentligheten, dvs. grannar och förbipasserande. Mönstret för tomtanvändningen visar på andra typer av baksidesfunktioner: uppställning av överblivna grejer, tvättlinor, vedupplag. Dessa delar av tomten är emellertid inte heller fria från insyn, ingen kan vistas här utan att vara exponerad för grannen.

Sennets tes om intimitetens tyranni – att det offentliga livet töms på sitt innehåll och vi tappar förmågan att bli främlingar för varandra i staden – tycker sig Støa se bekräftad i bostadsområdena. Bristen på avskärmningar i form av häckar och plank vid tomtgräns får allt att ligga öppet för besökare som rör sig i området. Som främling på gatan konstaterar Støa att hon inte sällan känner sig överskrida intimitetens gräns, när hon 'tittar rakt in i kaffekoppen' där folk sitter på sina uteplatser i solen. Öppenheten ger inte automatiskt gemenskap, den kräver istället samlevnadsregler och normer för att kunna hanteras.

Empirin gav Støa utgångspunkter för analys och reflektion kring formens betydelse för begreppsparet privat/offentligt. Även om hennes användning av Habermas och Sennets teorier kan tyckas halsbrytande – som när hon använder den förres beskrivning av den borgerliga salongen för att illustrera terrassens sociala liv – vinner hon poäng på ett associativt plan. Hon skapar nya tankefigurer kring det vardagliga villaboendet och dess fysiska ram som kan bli utgångspunkter för fortsatt utforskande.

Avhandlingen *Boliger og kultur* uppvisar drag som den delar med många arkitekturavhandlingar; å ena sidan oförskräckthet i att tillämpa teorier och metoder från etablerade discipliner; å den andra en ytlighet som kan vara eklekticismens pris. Støas arbete kunde ha vunnit på en större koncentration på teorier kring människors relation till den konkreta formen i ett kulturellt sammanhang. Den i inledningskapitlet uttalade ambitionen att skapa förståelse för *varför* människors värderingar ser ut som de gör i den

trondheimska situationen, har kommit i skymundan. Svagheten har emellertid kompenseras genom en detaljerad beskrivning och analys som lyfter fram karakteristiska drag i bebyggelsen och ställs mot värderingar hos boendegruppen. Detta har gett henne underlag att både spekulera och reflektera på ett fruktbart och uppslagsrikt sätt. Jag uppskattar den noggranna genomgången och diskussionen av frågor som gäller hur denna folkliga villaarkitektur motsvarar krav på kontakt och avskildhet, hur hus relateras till grannhus och till den s. k. offentligheten, gatan. Diskussionen har också kunnat belysa vilka kvalitetsprioriteringar en grupp hushåll i en viss tid och på en viss plats kan göra. Att dessa undersökta kataloghus verkligen är förankrade i invånarnas egna värderingar har avhandlingen klart kunnat visa. Den bidrar på detta sätt med kunskap åt två håll. Den ger projekterande arkitekter ett direkt stöd för konkreta utformningsidéer och den ger utgångspunkter och inspiration för teori- och begreppsutvecklingen inom arkitekturforskningen.

Birgit Krantz,
prof. em., institutionen för byggnadsfunktionslära, sektionen för arkitektur, Lunds universitet.

Referenser

- ALTMAN, IRWIN (1977), Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific? *Journal of Social Issues*, Vol 33, No 3, Ann Arbor, Michigan.
- BOURDIEU, PIERRE (1979/1994), *The Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- COOPER MARCUS, CLARE (1995), *House as a Mirror of Self*. (Bygger vidare på

tidigare publicerade artikler.)

Berkeley: Conari Press.

ERIKSSON, JAN (1989), Det estetiska valet. *Nordisk Arkitekturforskning*, vol 2, nr 1–2.

GOFFMAN, ERVING (1959/1975), *The Presentation of Self in Everyday Life*. The Penguin Press.

HABERMAS, JURGEN (1962/1984),

Borgerlig offentlighet. Lund: Arkiv.

HAUGEN, INGER (1978), Om förvaltning av utlgienglighet. Et perspektiv på studiet av boligmiljo og samvaersform. *Tidskrift for samfunnsforskning* 1978, bd 19. Oslo

HENNING, CECILIA & MATS LIEBERG, Strong Ties or Weak? Neighbourhood Networks in a New Perspective. *Scandinavian Housing & Planning Research*, Vol 13, No 1, p.3–26.

LAWRENCE, RODERICK J (1987), *Housing, Dwellings and Homes. Design theory and practice*. John Wiley & Sons, Chichester.

MOORE, GARY (1979), Environment-Behavior Studies. *Snyder & Catanese* (eds.) *Introduction to Architecture*. McGraw-Hill, New York.

NORDSTRÖM, MARIA (1980), *Villaboende i Kastanjegården*. SIB Meddelande M80:4.

OLSSON, BIBBI, RAFFONE, PIETRO & ANNA ÖSTNÄS (1986), *Berglärkan – ett småhusområde i Göteborg*. Arkitektens, byggherrens och de boendes värderingar och synpunkter. Arkitektens teori och historia, CTH 1986:4.

RAPOPORT, AMOS (1969), *House, Form and Culture*. Prenticehall Inc, Englewood Cliffs, New Jersey.

SENNETT, RICHARD (1977/1993), *The Fall of Public Man*. London & Boston: Faber & Faber.

Ragnar Hjertén, Ingemar Mattson & Helena Westholm

Som man bygger får man ventilerat. Om arkitektur och inomhusklimat.

Arkus. Skrift nr 24. Stockholm 1996

När Jens Th. Arnfred 1988 som nybliven professor i Arkitektur på Chalmers tog med institutionen på en rundtur i Danmark skrev Åsa Walldén om CRIMP-gården:

Dessutom susar det inga fläktar. Sånär som på punktutsug där det behövs, finns inget mekaniskt ventilationssystem i huset. Man kan i stället på gammaldags vis öppna fönstren. Det vore väl värt en omfattande svensk byggforskningsinsats av någon icke-intressent i fläktsystembranschen.

Nu har en oberoende, om än inte omfattande, insats gjorts av tre erfarna arkitekter.

Deras bärande tes är att arkitekten måste tänka sig in i inomhusklimatet redan i skissfasen. Inomhusklimatet bestäms av relationen mellan rum och verksamhet, där rummens form, orientering, materialval och inte minst belysning skall arbetas igenom innan man ens börjar fundera på installationssystem. Tesen demonstreras av datorsimuleringar av ett kontorsrum och en lärosal, ett avsnitt som fått en framskjuten position. Där kan man bland annat lära sig att installationskostnaderna för ett kontor med stor volym och

En bok om ventilation, som visar hur den som tänker igenom sitt hus kan slippa onödiga installationer.

tunga material är mindre än hälften än för ett med liten volym och kylning. Även energibehovet är ungefär hälften. Några sidor längre fram finner läsaren emellertid att årskostnaden för ett helt kontorshus inte skiljer sig nämnvärt. Möjligen är det ”dåliga” systemet med små rum, mekanisk ventilation och kylning någon procent billigare. Därmed är bokens förtjänster och svagheter sammanfattade. Förtjänsterna ligger i exemplen på hur man kan åstadkomma ett behagligt inomhusklimat utan att behöva kompensera en ogenomtänkt byggnadsutformning med ventilation. Det finns många nyttiga sakupplysningar, och en kompetent referensgrupp borgar för vederhäftigheten. Bristerna ligger i det myckna vägandet fram och tillbaka, där författarna inte riktigt redovisar sin ståndpunkt. Jag finner t. ex. att koldioxidhalten som indikator på luftväxlingsbehovet firar 100-årsjubileum, och undrar om inte det är nog.

Recenserad av Michael Edén

Strävan efter nyansering leder till oklarhet; allt blir i princip möjligt. Argumentationen fungerar i och för sig mot en slentrianmässig installation av FTX-system i allt från koja till slott. Författarna slår fast att ventilation behövs för att ge människor i en ren och välstädad byggnad den luft de behöver; inte för att kyla onödiga värmeöverskott eller eliminera fuktbelastningar. Det jag saknar – trots de instruktiva datorsimuleringarna – är tydligare anvisningar om hur ideologin blir praxis. Boken visar att en av arkitektens viktigaste uppgifter är att förebygga – bland annat onödig installation av mekanisk ventilation. Den som läser omsorgsfullt hittar ledtrådarna men för att återknyta till Arnfred, ibland måste man få säga nej. Längre har VVS-branschen haft rätten att säga kategoriskt nej till självdrag. Det borde vara dags att få hävda att nej till fläktar är det naturliga utgångsläget. I det avseendet motsvarar inte boken förväntningarna fullt ut. Upplýsningar finns, men litet sorterade och inte inordnade i ett synsätt som kunde hjälpa både författare och läsare att sortera och värdera argument.

Michael Edén
CTH-A

Dom Hans van der Laan

Architectonic space – Fifteen lessons on the disposition of the human habitat.

Leiden, Nederländerna, 1983.

Recenserad av Ola Nylander

Om det arkitektoniska rummets egenskaper har Dom van der Laan skrivit en intressant bok; *Architectonic space – Fifteen lessons on the disposition of the human habitat*.

Boken är utplagd som en rumsbeskrivning från det stora sammanhanget ned till den lilla detaljen. Van der Laan försöker beskriva vad i arkitekturen som har betydelse för vår upplevelse av det arkitektoniska rummet. De femton lektionerna omfattar: Arkitektur och natur, rum (space), form och storlek, inne och ute, massivt och tomrum, linje, yta och volym, trefaldig funktion, figur och grund, måttssystem, symmetri, rytm, väggens-, husets- och stadens uppbyggnad, det trefaldiga uttrycket samt ett avslutande exempel där van der Laan prövar sin teori på Stonehenge i södra England.

Att bygga ett hus är, enligt van der Laan, att tillföra ett nytt rum till två befintliga existentiella rum. Det rum som tillförs är det arkitektoniska rummet och de befintliga rummen är det stora naturrummet, ett övergripande rum, och det inre rummet, det erfarenhetsrum eller den sfär av integritet, som omger varje människa. Enligt Van der Laan är det stora naturrummet, liksom erfarenhetsrummet, i sig själva otillräckliga för oss. Först i det lilla rummet har vi en förstäligen liten

rymd och massa, och därmed ett rum som vi på ett meningsfullt sätt kan fyllas av vår erfarenhet, våra minnen. Här har huset, bostaden, en central uppgift för uppsamlandet av mening. Laan hävdar att det arkitektoniska rummet är en addition, ett tomrum i naturrummet. Vi bygger detta rum genom att addera vertikala väggar i det horisontella naturrummet. Mellan de väggar vi ställer fram skapas det arkitektoniska rummet, ett rum som fylls av vår erfarenhet likt en bubbla av luft i ett stort vatten. Med hjälp av det arkitektoniska rummet kan vi ersätta en liten del av det stora och tomma naturrummet med vårt innehållsrika erfarenhetsrum. Väggarna som skiljer oss från naturrummet hjälper vårt erfarenhetsrum att integreras i det stora naturrummet.

En av alla de aspekter på det arkitektoniska rummet som van der Laan ger sig i kast med är de egenskaper som karakteriserar gränserna, själva övergången, mellan det inre rummet och det yttre. Det arkitektoniska rummet omsluts och synliggörs av de omgivande väggarnas form, det vill säga; den omslutande massans form. Avgränsbarheten skiljer det arkitektoniska rummet från natur- och erfarenhetsrummet. Genom öppningar i de omslutande väggarna får vi vetskap om och tillträde till rummet. Van der

Laan beskriver fönsteröppningens skiftande karaktärer från det lilla hålet i den omslutande väggen, till den stora öppningen där väggen istället fungerar som en ram kring fönstret.

Ett arkitektonisk rum kan inte omslutas enbart av ytor, hävdar van der Laan, och beskriver hur väggens tjocklek, dess massa, påverkar upplevelsen av rummet.

Van der Laans arbete är fristående, det är inte inordnat i något vetenskapligt sammanhang med referenser och noter. Men det finns likheter med bland andra Christian Norberg-Schulz' och Fredrik Wulz' arbeten med rumstyper och rumsupplevelser.

Van der Laans bok är en fångslande bok om arkitektur. Texten fungerar som en sorts primitiv hypertext. Många ord och meningar lockar till omläsningar vilka i sin tur, oupphörigen, ger texten nya dimensioner. *Architectonic space* försöker begreppsliggöra den svårbeskrivbara upplevelsen av det arkitektoniska rummet. I bokens förord nämns att översättningen av texten från holländska till engelska föranletts av att van der Laans slutsatser är så "extremt viktigt".

Jag instämmer.

Ola Nylander
CTH-A